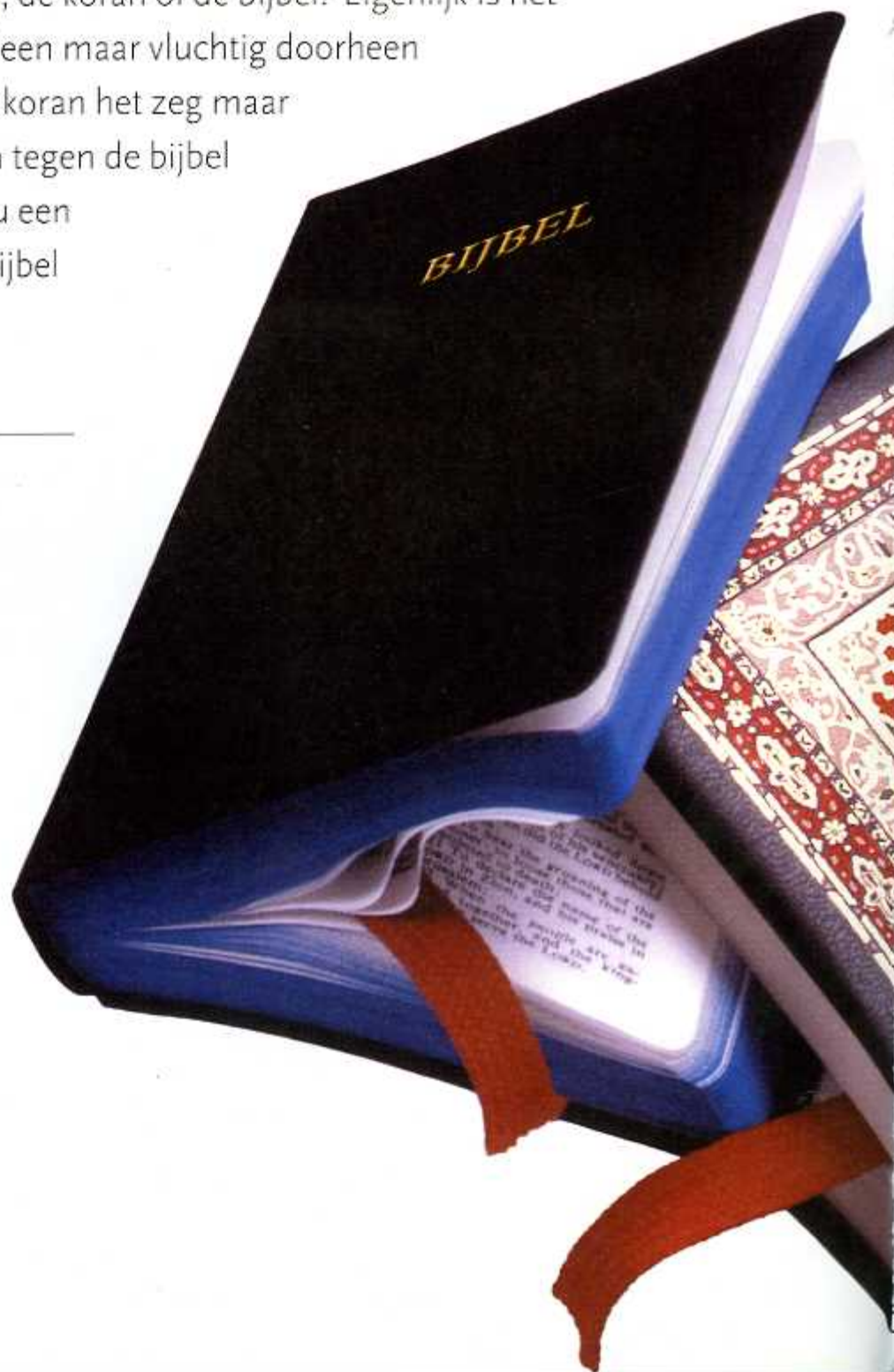

Sleep de

Wat is een beter boek, de koran of de bijbel? Eigenlijk is het geen vraag. Wie er alleen maar vluchtig doorheen bladert, ziet al dat de koran het zeg maar literair op alle fronten tegen de bijbel moet afleggen. Al zou een beetje redigeren de bijbel ook niet misstaan. Een recensie.

Grote Redacteur?

En de kloterigste godsdienst is toch de islam. Als je de koran leest, dan word je acuut depressief. Depressief! De bijbel is tenminste nog mooi geschreven, omdat joden een ongelooflijk literair talent hebben." Dat zei de Franse schrijver Michel Houellebecq onlangs in een interview met het tijdschrift Lire. Iedereen boos, dat spreekt. Want zo dien je niet over heilige boeken te spreken. Maar had hij niet gelijk dan? Want ga ze maar eens lezen, de bijbel en de koran. Niet als gelovige of als wetenschapper, maar gewoon, als boek.

De bijbel heeft een begin en een eind. Er valt niet snel een zelfbewustere en dus ook beroemdere openingsregel te bedenken: "In het begin schiep God de hemel en de aarde." Dan lees je door en door en door, een heleboel bladzijden, en eindig je met de Apocalyps, waar het einde der tijden wordt geprofeteerd, met als slotregel: "De genade van de Heer Jezus zij met allen." Echt een einde. Een sluitregel. Dat klopt dus.

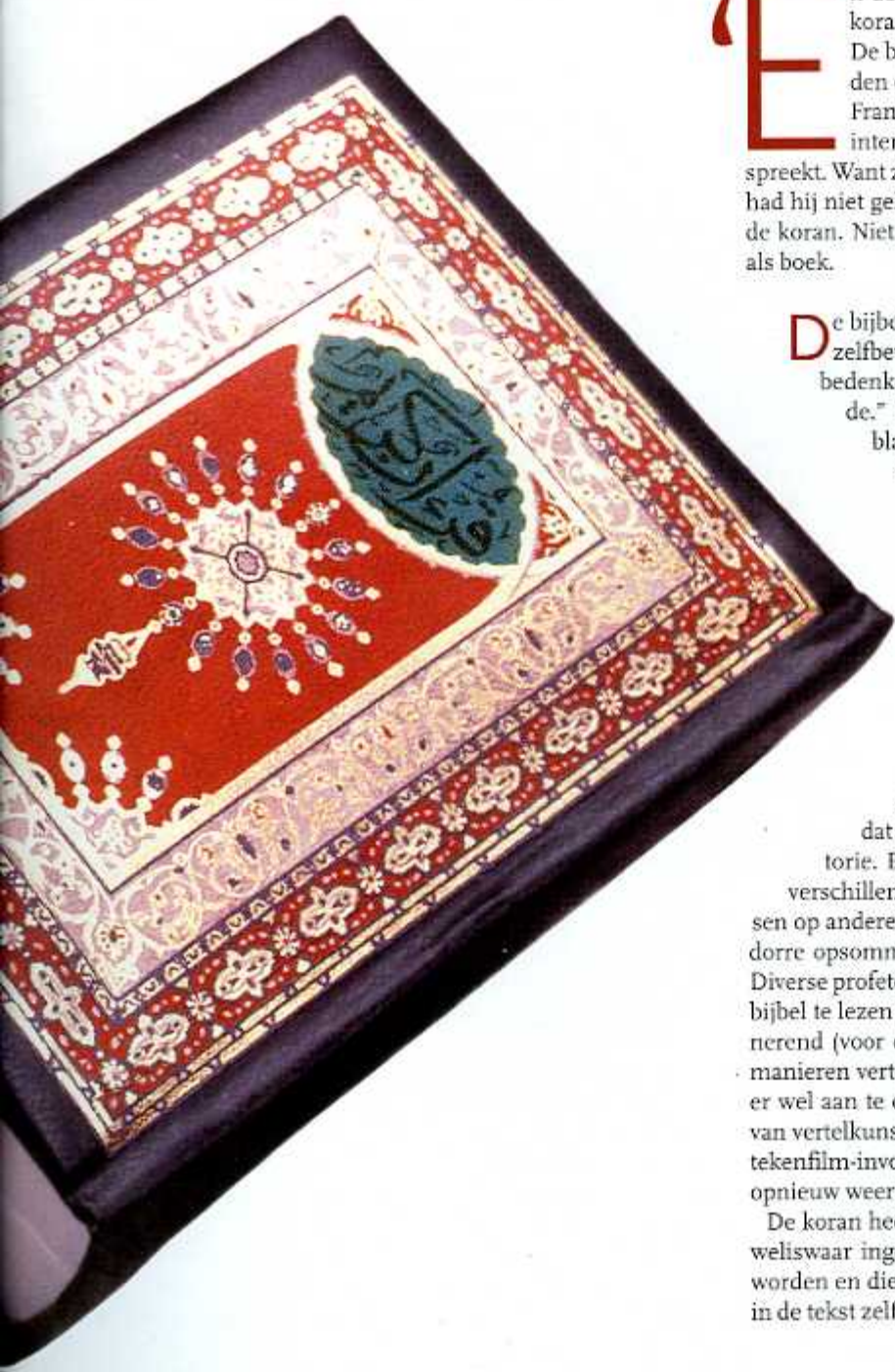
Tussendoor wordt in chronologische volgorde een geschiedenis verteld.

Nu valt die geschiedenis uiteen in verschillende boeken met niet alleen uiteenlopende stijlen, maar ook zeer verschillende soorten inhoud.

In Genesis vinden onwaarschijnlijke magische zaken plaats en krijg je pas halverwege de indruk dat er verwezen wordt naar een concrete menschenhistorie. Een boek als Leviticus bevat wetsvoorschriften. In

verschillende boeken worden overeenkomstige gebeurtenissen op andere wijze beschreven. Het boek Kronieken bestaat uit dorre opsommingen van geslachten. Er zijn psalmen. Brieven. Diverse profeten doen hun woord. Maar toch. In grote lijnen is de bijbel te lezen als de geschiedenis van het volk van Israël, culminerend (voor christenen dan) in het ook weer op verschillende manieren vertelde leven van Jezus Christus, dat zijn populariteit er wel aan te danken zal hebben dat de kern ervan een wonder van vertelkunst is. Laatst zag ik op de TV een animatieversie met tekenfilm-invoegingen; het zag er niet uit en toch was het verhaal opnieuw weer niet stuk te krijgen. Dat zegt toch wel iets.

De koran heeft helemaal geen begin en geen eind. Het boek is weliswaar ingedeeld in 114 hoofdstukken, die soera's genoemd worden en die in nummering keurig van 1 naar 114 lopen, maar in de tekst zelf vind je geen enkele aanwijzing voor een chronolo- ▶

► gische, of anderszins vertelde geschiedenis. Ook de titels boven iedere soera, zoals 'Het berouw' of 'De spin', blijken in de meeste gevallen alleen maar zijdelings een samenhang met de inhoud te bevatten, zodat zelfs niet van een thematische ordening gesproken kan worden. Het valt dus niet als een boek te lezen. Ik heb dat toch maar gedaan. Maar ik had de koran net zo goed op een willekeurige plek open kunnen laten vallen, iets lezen tot je er genoeg van hebt en dan op een willekeurige andere plek verder. Dat levert het gevaar op dat je hele stukken overslaat. Ook gaat het snel vervelen.

Verveling ligt sowieso op de loer bij een verhaalloos werk als de koran, dat zijn structuur moet ontleenen aan de monotone vaststellingen over de macht van God. Het is een boek dat tot leven moet komen door recitatie. Het Arabische woord *Quran* betekent dan ook zoiets als 'oplezing'. De herhalingen die al lezend juist vervelen, werken voor het ritme en ook voor het onthouden van een tekst die wordt voorgelezen. Dat is tenminste het idee.

Het spreekt, gezien de tijd die dat zou kosten, vanzelf dat niemand ooit de hele koran van voor naar achteren zal voorlezen. Er worden door de voorlezer passages gekozen en de koran zit dus zo in elkaar dat vrijwel iedere passage de boodschap bevat die erin moet worden gehamerd. De boodschap luidt: God is oppermachtig.

Volgt zijn rechte pad. Wie dit doet, komt in de hemel; wie dat niet doet, komt in de hel. Van enige verhaalsmatige vervoering of verleiding is geen sprake. Het is slikken of stikken.

Anders dan bij de bijbel staat de tekst als onderwerp zelf centraal in de koran. De tekst is een nadrukkelijk aanwezig ding, en dat is niet zomaar, want de tekst is het bewijs van het bestaan van God. En dus wordt er ook het een en ander gezegd over de aard en de structuur van de tekst. Zo staat er: "God heeft nedergezonden / de schoonste bekendmaking / een Schrift / waarvan de Herhalingen op elkaar lijken." De tekst is dus door God zelf gemaakt. Dat tref je, met uitzondering van de wetten van Mozes, in de bijbel niet aan, al lees je daar, helemaal aan het eind, wel dat niemand iets aan de tekst mag wijzigen, want dan zal die op grootse wijze gestraft worden door God. Dus een goddelijke status wordt de bijbeltekst wel toegedicht in althans een deel van de bijbeltekst.

Maar als God zelf de 'schoonste bekendmaking' van de koran heeft gemaakt, waarom maakte hij er dan niet iets mooiers van? Zou de schoonheid van de tekst niet ook een 'bewijs' kunnen vor-

men van het bestaan van God? Dat argument gaat wel op voor de aarde als geheel: de schoonheid, de nuttigheid en de grootsheid daarvan worden telkens aangevoerd als een bewijs voor de grootsheid van God. Maar kennelijk is dat bij de korantekst niet de gevolgde gedachtegang. Er staat bijvoorbeeld nadrukkelijk in de koran dat de profeet Mohammed die de woorden van God 'doorkreeg', zelf niet over literaire kwaliteiten beschikte: "Niet hebben Wij hem / de dichtkunst onderwezen / noch is dat nodig voor hem. / Niets anders is dit dan een Maning / en een duidelijk sprekende Oplezing / opdat hij waarschuwde wie in leven zijn / en opdat de Uitspraak / verwezenlijkt worde / voor de ongelovigen."

Een Maning. Dat is zoiets als een aansporing, een verplichting, een gebod. Een verkeersbord dient ook niet ter esthetische vervoering. Als je maar duidelijk gewaarschuwd wordt voor het overstekend wild. God kan het zich trouwens ook veroorloven om een lelijke tekst af te leveren. Hij is tenslotte God. In China moest men lelijke schilderijen van Mao mooi vinden. Dat is ook een bewijs van macht, je lelijkheid breed over de mensen laten hangen.

Dat wil ook weer niet zeggen dat er helemaal geen mooie stukken in de koran te vinden zijn. Literair gezien heeft de koran nog niet een flintertje van de rijkdom van de bijbel, daar zal iedereen het zo over eens zijn, maar sommige soera's vallen relatief gezien toch op door een zekere woordbehendigheid, wat de – in de islam verboden – gedachte doet postvatten dat niet God zelf, maar verschillende auteurs in verschillende historische perioden aan de koran gewerkt zouden hebben. Zo is het trouwens ook. Dat werd zelfs wetenschappelijk bewezen aan de hand van oude manuscripten. Maar daar gaat het nu niet om.

Mooi vond ik bijvoorbeeld de beeldspraak over 'de huichelars' die 'als houtbalken' gesteund staan, omdat zij bij iedere kreet menen dat het tegen hen gaat. Mooi ook deze uitdrukking van het sterven: 'wanneer de ziel het keelgat bereikt'. Beeldend deze beschrijving van de 'wonderen van de schepping': 'En de bergen hebben lagen / witgestreepte en rode / van verschillende kleuren / en dof-zwarte.' Best raak ook een typering als 'de mens is haastig handelend'.

Misschien vindt u deze voorbeelden niet overtuigend, maar bedenk dan wel dat het die enkele glimmende steentjes waren die gevonden werden in een zeer dorre woordwoestijn. Je bent als doodgeslagen lezer allang blij als je op een beeldspraak of een landschapsbeschrijving stuit. Dat is natuurlijk helemaal tegen de geest van de Maning in. Het is eigenlijk een ongelukje.

Het tweede dat iedereen altijd opvalt die de koran leest, is dat het overgrote deel ervan bestaat uit verwijzingen naar de bijbel. Die verwijzingen zijn vaak zo cryptisch dat je er wel van moet uitgaan dat de bijbel ten tijde van het ontstaan van de koran – zo ongeveer de zevende eeuw na Christus – een algemeen bekend boek was. Dit betekent dat voor iemand die de bijbel ►

- ▶ niet kent – en dat mag vandaag de dag van de meeste moslims verwacht worden – grote delen van de koran volslagen onbegrijpelijk zijn! Ik vind dat een verbijsterende gedachte. Al die jongens op koranscholen met verwoed schuddende hoofden tekst in hun hoofd stampend. Maar het wordt ze niet vergund te begrijpen.

Hier en daar wijkt de koran af van het origineel, de bijbel dus. Overbekend is dat de figuur Jezus Christus wel voorkomt in de koran, maar dan slechts als zoon van Maria, een van de profeten. Dat heeft allerlei theologische achtergronden die ik graag wil laten voor wat ze zijn. Voor je het weet kom je anders op de hoogst complexe materie van de heilige drie-eenheid in de christelijke traditie – Vader, Zoon en Heilige Geest – waarover moslims dan weer stellen: dat is niet meer echt monotheïstisch gedacht; er mag maar één God zijn, dat is net zo goed de Heer als de Heilige Geest, en een zoon heeft hij niet. Voor de rechtlijnigheid van het betoog is de afwezigheid van een zoon van God wel zo consequent.

Al heel lang wordt er tussen christenen, moslims en joden een vurige discussie gevoerd over welk boek het meest 'waar' zou zijn, en daarbij smijten men elkaar gewiekst dood met citaten die het gebrek aan innerlijke logica 'bewijzen' in andermans heilig boek. Ook op internet valt er op dit gebied veel te genieten. Voor de gelovigen, zullen we maar zeggen.

De waarheidsvraag laten we graag voor wat die is.

Er zijn ook veranderingen die in de koran aangebracht lijken om de bijbelverhalen in het grote koran-schema te passen. Uit puur verhaaltechnisch oogpunt dus. Wat tot een verwrongen resultaat kan leiden.

Neem nu het verhaal van Kaïn en Abel. In de bijbel duurt het niet meer dan drie alinea's. Kaïn is de oudste zoon van Adam en Eva, Abel de jongste. Beiden brengen een offer voor de Heer en die accepteert alleen dat van Abel. Kaïn stelt voor een stukje te gaan wandelen en dan staat er gortdroog: "Buiten viel Kaïn zijn broer aan en vermoordde hem."

Hierna begint Kaïn vanuit een kennelijk van God gegeven schuldgevoel een potje te liegen over z'n broer tegen de Heer, maar de Heer weet natuurlijk allang hoe het zit want er is niets wat de Heer niet weet. Het is dan ook puur sadisme van de Heer om zuigerig te vragen: "Waar is uw broer, Abel?" (Staaltes van de sadistische God zijn trouwens ook in de koran te vinden. Zó bijt Hij ongelovigen in de eeuwig brandende hel nog eens cynisch

toe: "Is dit nu toverij of kunt gij niet goed zien?")

Kaïn spartelt wanhopig wat voort in zijn eigen leugens. Volgt een van de beroemdste, en wat mij betreft ook mooiste, regels uit de bijbel. God zet Kaïn in de hoek met: "Hoor, het bloed van uw broer roept uit de grond naar Mij!" De Heer wil Kaïn zeer streng straffen, maar er vindt enige onderhandeling plaats tussen de twee en het loopt met een sisser af. Met het Kaïnsteken trekt Kaïn de wereld in, sticht alsnog vele steden en wordt stamvader van de mensheid, nadat uit het niets zijn naamloze vrouw is opgedoken. Het ineens opduiken van die vrouw is natuurlijk niet helemaal consequent, verhaaltechnisch gesproken, maar je kon Kaïn moeilijk met de enige andere vrouw in de wereld van toen laten paren, zijn moeder. Dus vooruit maar, een snelverbandje.

Door vele theologen en filosofen zijn boeken vol geschreven over het verhaal van Kaïn en Abel. Daarbij is de belangrijkste vraag natuurlijk: hoe kon God zo wreed zijn? De twee jongens brengen het eerste offer. Kennelijk doet de een iets fout en de ander iets goed. Maar God vertelt niet wat. Kaïn kan er niks van leren. Natuurlijk wordt hij kwaad. Hoe kon hij trouwens weten dat hij zijn broer niet dood mocht slaan? De tien geboden zijn dan bijvoorbeeld nog niet geopenbaard door God. Kaïn heeft op zijn manier nog gelijk ook als hij zegt: "Ben ik de hoeder van mijn broer?"

God, die alles weet, had dit natuurlijk allang kunnen voorzien, net zo goed als hij ook wel wist dat Eva zich door de slang zou laten verleiden. Hij heeft tenslotte de mensen zelf gemaakt. Waarom laat hij het dan zo ontwaarden? Dat zijn zo wat vragen die denkers op gang brachten. Net als de vraag dus of Kaïn nu wel echt zo slecht is, want zijn opstandigheid maakte hem ook tot 'de nieuwe mens', het individu.

Ook in de koran wordt het verhaal van Kaïn en Abel verteld. Maar wel heel anders. De twee broers worden als abstracte personages voorgesteld, zozeer oningevuld dat niet meer valt te lezen van wie het offer wel wordt aangenomen en van wie niet (ook hier net als in de bijbel zonder argumentatie van God) en wie ten slotte wie vermoordt. In de bijbel vermoordt Kaïn Abel zo razendsnel dat Abel geeneens kans krijgt iets terug te zeggen. In de koran ontwikkelt zich eerst een moralistisch debat als fussen twee schriftgeleerden waarin je toch moeilijk 'de twee zonen van Adam' kunt herkennen. Maar aan psychologische geloofwaardigheid hoeft bij een Maning kennelijk ook al niet gedaan te worden.

De ene broer kondigt aan dat hij de andere 'zekerlijk' zal doden. De ander antwoordt dat hij dan niet zal proberen om de ander ook te doden, aangezien hij Godvrezend is. Sterker nog, hij wil zelfs dat de ander hem zal vermoorden. Dan zal de ander namelijk 'onder de lieden van het Vuur' komen, dus voor eeuwig branden in de hel. Kennelijk komt de haat hier van twee kanten. Dit wordt verder niet toegelicht. Hierna vindt de moord plaats door de broer die dat had aangekondigd. Omdat hij het niet kon laten. Of om welke reden dan ook: "Toen drong zijn ziel hem / zijn broeder te ▶